

ХРОНІКА

ІРИНА ВОВК
ДАР'Я БУРА

ІЗОЛЯЦІЯ

ТАЄМНІ В'ЯЗНИЦІ ДОНБАСУ
В ОПОВІДЯХ ВРЯТОВАНИХ
ВІД ТОРТУР ТА СМЕРТІ

Харків
«ФОЛІО»
2020

ПЕРЕДМОВА

29 грудня 2019 року відбувся так званий «великий» обмін полоненими 80 (76) на 124. «Великий», адже це — довго-очікувана і зовсім не буденна подія для України. Попередній обмін такого ж формату відбувся рівно за два роки до того, 27 грудня 2017-го. Україна змогла звільнити десятки своїх громадян, які перебували в полоні терористичних організацій, підтримуваних Росією на окупованій частині Донбасу.

Ми майже нічого не знали про людей, яких планують обміняти 29 грудня, аж до самого обміну. Того дня під вечір Служба Безпеки України офіційно оприлюднила списки: 12 військовополонених та 68 цивільних в'язнів (четверо з яких вирішили залишитися на території «ОРДЛО»). І тільки тоді медійники, блогери та суспільство змогли відшукувати інформацію про звільнених українців. І якщо до військово-службовців ЗСУ, які повернулися додому, здебільшого питань не виникало, то з цивільними трапилося інше. Багатьох із них підозрювали в роботі не на українські сили, а в сприянні бойовикам. Декого взагалі відверто називали ворогом: «бойовиками», «сепаратистами», «ватниками».

Суперечок точилося багато: радість повернення одних переплелася з невдоволенням повернення інших. Ще більше обурення викликало те, кого віддали гібридним силам за

українських в'язнів. Йдеться, зокрема, про п'ятьох «беркутівців», яких звинувачують у розстрілі Небесної сотні під час Революції Гідності; про трьох звинувачених у підриві мирної демонстрації в Харкові 22 лютого 2015-го (які, ймовірно, брали участь і в «Антимайдані» та сутичках в Маріїнському парку взимку 2014-го); про фігурантів «трагедії 2 травня» в Одесі у 2014-му; про учасників штурму міськуправління міліції у Маріуполі у травні 2014-го; про бойовиків, які воювали в складі збройних угруповань «ЛДНР». Зрештою, офіційно всіх імен переданих бойовикам осіб так і не назвали, — ідентифікація відбулася суспільними й медійними зусиллями. І риторичне питання для українського суспільства: чи варті були деякі обміняні в Україну того, щоб за них віддавали справжніх вбивць українців.

У цій книзі 22 історії з вуст колишніх бранців «ЛДНР»: це адаптовані монологи (без авторських коментарів журналістів, за виключенням довідкових уточнень із позначкою «авт.»), відтак лише те, що ексв'язні розповіли про своє життя під час війни і в часі полону. Розшуковуючи й аналізуючи інформацію, ми зробили акцент на військових ЗСУ та людях, які працювали на користь українських сил і це підтверджують місцеві мешканці Донбасу, українські відомства, журналісти та наші особисті джерела. На противагу — у тексті є історії осіб, минуле яких викликає багато питань, але з якихось причин вони опинилися у в'язницях «ЛДНР» і були звільнені й повернені до України. Водночас відвертими ворогами, які співпрацювали з терористичними адміністраціями таємних тюрем на Донбасі повинні займатися відповідні органи в Україні.

Ким насправді є звільнені бранці (мова про цивільних ексв'язнів) — оцінити й проаналізувати достовірно важко. Адже в кожного своя історія. А читач, опираючись на ці історії і відкриті доступні джерела, може зробити власний висновок.

Ми навмисне виділили першим і окремим розділом історії військовополонених — хлопців, які потрапили до полону бойовиків під час бою і пережили 5 років пекла та знущань. Але вистояли, вижили, повернулися до рідних і не проти продовжити службу в лавах Збройних Сил України.

Кожен із цивільних ексбранців по-своєму пояснює «свою боротьбу» на користь України: хтось розклеював листівки окупованими містами, хтось публікував дописи й фото з окупованої території, чим дискредитував бойовиків, у когось знаходили в помешканні чи авто вибухівку, хтось готував диверсії, ще хтось — передавав інформацію про бойовиків і техніку окупантів українським силам. Залежно від завданої бойовикам шкоди, в'язнів піддавали різним тортурам у таємних тюрмах Донбасу. І кожен зізнається — «сповна відчув «русский мир» на собі».

Те, що розповіли наші співрозмовники, складно усвідомити й прийняти. Ймовірно, деякі факти з часом з'ясуються в деталях. Серед оповідачів історій цієї книги багато зізнаються, що розказане ними — навіть не 50 % того, що відбувалося насправді в підвалах Донецького та Луганського «МГБ», на так званій донецькій «ісбушці», сумнозвісній катівні «Ізоляція», у таємних тюрмах, СІЗО і колоніях окупованого Донбасу. Хтось переповідав тортури в подробицях, хтось із жахом і крізь сльози заледве міг говорити, хтось описував усе із цілковитим спокоєм у голосі, а хтось мужньо, з військовою витримкою, вистояв полон.

Ми не маємо на меті привернути увагу до якоїсь конкретної особи, наголосити на чиемусь подвигу (окрім військовослужбовців ЗСУ), а тільки знайомимо читача з реальною ситуацією на окупованих територіях, із тим, на які жертви можуть йти люди, коли на їхню землю приходять ворог, про вибір кожного і відповідальність кожного, про те, що «перекрашуватися в повітрі» — не вийде, а відповідальність залишається. Ми розповідаємо про те, яким оскаженим

і жорстоким є ворог, і що в тюрмах Донбасу досі залишаються українці — військові і цивільні, — ті, для кого Україна — не просто місце проживання, а щось, заради чого доводиться витримувати нелюдські катування.

У наших силах — нагадувати суспільству, що російсько-українська війна триває, а на окупованих територіях у тюрмах і підвалах досі страждають українці.

Ірина Вовк і Дар'я Бура

Богдан ПАНТЮШЕНКО

мобілізований доброволець ЗСУ, 1 ОТБр
1984 р. н.

Богдан Пантюшенко — програміст. У серпні 2013-го одружився з Вікторією й разом із дружиною переїхав до Києва. Вони разом вийшли на Євромайдан і були учасниками Революції Гідності.

У вересні 2014-го тридцятирічний Богдан добровільно пішов на війну: його мобілізували до лав першої танкової бригади Збройних Сил України. Відбувши тренування у Гончарівському, 1 січня Богдан (з позивним «Броня») командиром танку відправився в район Донецького аеропорту. Його перший серйозний бій відбувся 18 січня 2015 року під час операції з деблокації ДАПу. Той бій став фатальним: біля села Спартак увесь екіпаж танку «Броні» взяли в полон бойовики.

Спершу Богдан був у полоні так званих «казаків», які жорстоко знущалися з бранців. А тоді його перевезли на так звану «ісбушку» (колишнє приміщення СБУ в Донецьку). Далі були ще кілька невідомих для Богдана місць утримання полонених і зрештою 97-ма колонія та СІЗО. Українського вояка «засудили» до 18 років суворого режиму за «тероризм» (підготовка терористичної організації, диверсія і посягання на владу «ДНР») — за буцімто підриз Путилівського мосту, яким бойовики підвозили боеприпаси до Донецького аеропорту. Звідти Богдана перевели до макіївської 32-ої колонії.

Усі 5 років Богданового полону його дружина Вікторія докладала всіх зусиль, аби її коханого звільнили: акції протесту, звернення до президента і відомств. І їй вдалося: 29 грудня 2019-го на КПВВ «Майорськ» Богдан Пантюшенко був звільнений у рамках обміну полоненими разом з іншими бранцями, зокрема 11-ма військовими. Богдан готовий знову стати на захист своєї країни, але наразі хоче спробувати повернутися до IT.

«БУЛА ОПЕРАЦІЯ ГЕНЕРАЛЬНОГО ШТАБУ: МИ ДІЙШЛИ ДО ПУТИЛІВСЬКОГО МОСТУ, АЛЕ ПІДМОГА НЕ ПРИЙШЛА»

До війни я кілька років працював у сфері ІТ, я не кадровий військовий і навіть не контрактник, тобто стосунку до війська не мав, за виключенням строкової служби. До речі, там я отримав кваліфікацію навідника-оператора танку. Перед самісіньким Євромайданом, за три місяці, я одружився і ми переїхали з Вікторією до Києва (сам Богдан родом із Білої Церкви. — *Авт.*). Ми з батьком брали участь у Революції Гідності, Вікторія також активно долучалася. Тоді, щоправда, ніхто не сподівався, що всі події так стрімко розвиватимуться.

Невдовзі після окупації Криму мені прийшла перша повістка, потім друга — обидва рази я приходив у військкомат і мені двічі казали «зачекати». Я чекав. А в серпні 2014-го покликали втретє і взяли. Уже 5 вересня я з військкомату потрапив у частину своєї бригади — це селище Гончарівське, Чернігівська область. Перша танкова бригада. Чотири

Богдан Пантюшенко з дружиною Вікторією біля Білоцерківського РВК в день мобілізації 05.09.14

місяці тривали навчання і військова підготовка. На Новий Рік я ще був вдома, а з початком 2015-го поїхав на фронт. Залізницею, ешелонами ми приїхали десь під Волноваху. Отак почалася моя служба, моя війна. Біля Волновахи ми простояли трохи більше тижня, коли нас перекинули під Донецький аеропорт: там уже тривали дуже важкі бої, останні бої за аеропорт.

18 січня була запланована операція, розроблена Генеральним Штабом (ГШ), — вона стосувалася деблокації Донецького аеропорту (ДАП). Наші сили трьома групами мали вийти на ДАП, розблокувати аеропорт, відігнати «сепарів» і зайняти цю стратегічну позицію. Але, як у нас часто буває... Генштаб «заклав» певну кількість людей, техніки й спецзасобів, які мали здійснювати цю операцію. Командири щось підтвердили, мабуть, а насправді ж особового складу було менше. Тим часом «сепарів» — навпаки, неочікувано багато. Впевнено скажу, що саме на моєму напрямку «сепарів» було значно більше, ніж доповідала розвідка. Коли ми минали село Спартак, то знали, звісно, що там ворог, але очікували, що людей зо 10—15 там «закрутилося». Але на місці з'ясувалося, що їх там щонайменше півсотні. Загалом на нашому шляху стояли 4 чи 5 їхніх підрозділів.

Коли я був у полоні, то мені доводилося спілкуватися з різними людьми, які безпосередньо брали участь в боях у ДАПі й околицях. Зрештою мені й самому було цікаво побачити усе з іншого боку. Тому я завжди розпитував якнайбільше. І я такими мимовільними для них питаннями склав собі приблизну картину, що насправді відбувалося під ДАПом з їхнього боку, з боку «сепарів». Вже в полоні я точно знав, скільки їх тоді було на Спартаку, скільки біля Путилівського мосту. Мене часто розпитують про стратегії, але я всього лиш командир танку, тому й гадки не мав, що ГШ планує і продумує. У мене було конкретне завдання, а глобального плану ми не знали. У нас був наказ переїхати з однієї точки в іншу, розповіли про можливі перепони на шляху й веліли закріпитися у визначеному місці — біля Путилівського мосту. «Чекати», «спостерігати», «відкрити вогонь» — от накази для нас.

Відтак, 18 січня ми виїхали по маршруту «Зеніт — Спартак». Знали, що пострілюють, знали, що далі на шахті є спостережний пункт і перший екіпаж мав по ньому відпрацювати.

І він це зробив. А коли ми вже заїхали у Спартак, — там була засідка. Хоча... важко чітко назвати це «засідкою». Думаю, «сепари» й самі не розраховували, що ми підемо. Але в них була очевидна перевага — закріплені позиції. Коли побачили нас — почали дупити з усього підряд, що мали: і «стрілкотня», і крупніші калібри, і гранатомети пішли, — вели щільний вогонь. Ми першу лінію дивом «проскочили». А тоді під Путилівським мостом зав'язався бій. Приблизно в часі того бою Путилівський міст впав — але це була не наша робота, попри те, що згодом «ДНР» мене за це «засудила».

**«МИ ЗАЛИШИЛИ ПІСЛЯ СЕБЕ КРИВАВІ СЛІДИ НА СНІГУ,
ПО ЯКИХ “СЕПАРИ” НАС ШВИДКО ВИРАХУВАЛИ»**

Операція пішла не за планом, і ми потрапили за лінію розмежування без підтримки: з якоїсь причини десантники не пішли за нами

підкріпленням, піхота була відрізана від наших танків. У таких умовах єдиний шлях — повертатися. Таке рішення прийняв і командир групи: ми почали рухатися через Спартак на Zenit. Але «сепари» підбили наш танк із гранатомета (перебили один із задніх траків Богданового Т-64. — Авт.), він уже був не на ходу. Ба більше, на нас по-

Богдан Пантюшенко біля свого танку Т-64

ЗМІСТ

Передмова	3
ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНІ	7
Богдан Пантюшенко	9
Сергій Глондар	25
ЦИВІЛЬНІ В'ЯЗНІ «ЛНР»	37
Денис Секацький	39
Олена Сорокіна	56
Тетяна Горбуліч	74
Анастасія Мухіна	85
Вікторія Вороніна	100
ЦИВІЛЬНІ В'ЯЗНІ «ДНР»	113
Роман Гісь	115
Олег Галазюк	128
Марина Чуйкова	146
Олена Лазарєва	166
Олена Завальна	182
Андрій Женчус	198
Валерій Соколов	215
Василь Савін	227
Ігор Куліш	243
Олександр Репетило	255
Роман Писанець	272
Станіслав Печонкін	286
Тетяна Гончарова	307
Яків Кривошеєв	327
Руслан Шейтер	339
<i>Інформація про авторів</i>	<i>347</i>